2018

Manel Clot: Un vincle obscur

Oriol Fontdevila
MUSEU DE GRANOLLERS

Sessió de lectura de fragments textos del crític i historiador de l'art Manel Clot (Granollers, 1956-2016). La selecció es fa en base a l'aproximació personal que he tingut al crític, ja sigui per mitjà dels seus textos –el primer de tots, "Una necessitat (en tu més que tu", quan era estudiant d'Història de l'Art a la UB- com amb l'assistència a les seves classes a l'Escola Eina en el marc del postgrau *Gèneres d'exposició: processos i formats* (2001). A partir dels textos es discuteix a l'entorn de la seva concepció de la pràctica artística, de la crítica d'art, les subcultures, el col·leccionisme públic: l'art com a vincle antagonista, la crítica com a dispositiu conversacional des de la no-exterioritat, una horitzontalitat obscura.

Manel Clot: (1996): "Una necessitat (en tu més que tu)". *Sobre la crítica d'art i la seva presa de posició.* MACBA. pp. 63, 66, 68

(...) La necessària inserció de l'obra d'art en el seu context original significa fonamentalment que manté i mostra alguns vincles del seu *lloc* de procedència però que mai no arriba a ser-ne un mer testimoni. La complexitat –l'ambigüitat, la plurivalència, l'hermetisme, el mutisme, el silenci, la significació– inherent a tota obra d'art es fonamenta en aquesta premissa: l'obra existeix a partir dels seus vincles amb el món però mai no n'és l'exemple, necessita tots els elements que formen el món per poder subsistir i existir però mai no n'ensenya els mecanismes operacionals d'una manera immediata. (...)

La complexitat de la definició de l'art es troba directament relacionada amb, la complexitat de la pròpia definició de l'home i de les seves extensions, és a dir, de món, de coses, de vida i de fets, i relacionada també amb una irrenunciable idea de present: una nova idea de la subjectivitat i de la reflexió provinent dels àmbits d'una intimitat estranya, obscura, que se'ns mostra només en el seu vestigi, en el seu rastre, en el seu efecte, quan ja no és i només és passat, quan n'és el pas, quan es mostra com a il·luminació que prové de l'obscuritat precedent, com a relació amb una certa opacitat diferida de *l'altre.* Un món de vida en què processos de fusió i d'interacció fan que la dinàmica de l'art s'acabi constituint com una mena de teixit profund d'intersubjectivitat, poderós i complex, un indeturable mecanisme de construcció de sentit, vinculat tant a les opcions existencials com a les merament contextuals, és a dir, socials, polítiques i genèriques, prenent així la forma d'una mena de procés tendent a tenir cura d'un mateix, entès això com un dispositiu dedicat al *self.* (...)

Ja no hi ha artistes observadors del món, sinó subjectes desencarnats i polimorfs que es mostren com a incessants reaparicions en l'espai de repetició i del desdoblament del jo, en l'espai del darrer suplement. I la possibilitat última, doncs, d'assistir a l'esdeveniment de l'obra d'art com un acte de visió o com un acte de mirada. (...)

Manel Clot: (1994): "Es el desastre oscuro el que produce la luz (Voces del camino de ortigas)". *Toma de partido. Desplazamientos.* P. 19. QUAM. Quinzena d'Art de Montesquiu

(...) Suelo aproximarme a las obras de arte como un merodeador, y desde unas posiciones escasamente estructuradas, bastante contradictorias, a menudo dolientes y casi siempre enfermizas o, como mínimo, anómalas, extrañas, como pareciendo que intento hacer efectiva –aunque sin yo saberlo hasta la fecha– aquella característica con la que la más considerablemente intransigencia de Todorov estigmatizaba el pensamiento del indecible, del oculto, del ausente, del siempre agazapado Maurice Blanchot (...): el *oxímoron*, un tropo, una figura de estilo que consisten en decir simultáneamente esto y su contrario. Como apelando, en suma, a la plenitud del vacío.

Manel Clot (2001): "Quatre coses sobre

expectatives de transformació i perímetres relacionals de les pràctiques artístiques des de l'àmbit de la crítica (El crític com a productor o la superació de la psicoastènia)". *Transversal revista de cultura contemporània.* n. 16 # *Llocs de la crítica*. pp. 32, 34. Ajuntament de Lleida

(...) En lògica adherència i agregació al *text* de l'artista, el *text* de la crítica no explica ni interpreta, formula. No desxifra ni decodifica. No tradueix ni facilita, intensifica. Intensifica el sentit, no el significat. Amplia i expandeix els mecanismes operatius i referencials. Afegeix. Proporciona protònims. Incideix en horitzontal. Genera narratives *altres* i proporciona nous codis de negociació amb els perímetres relacionals que la canviant dinàmica contextual va scocialitzant i modificant. Recalca la irrefutable condició de *constructe* cultural de tota producció artística, en descarta qualsevol possible temptació essencialista, immutable i universalista, en desmunta les arrelades pretensions d'autonomia apolítica i autosuficiència neutral, no evidencia el caràcter progressivament menys monolític (...) i (de)mostra la multiplicitat factual originada per processos evolutius de caràcter menys linealista.

(...) El *text* de la crítica i des de la crítica, qualsevol esbós de teoria amb vocació i intenció plurals, qualsevol assaig de laboratori, qualsevol provatura curatorial, han de partir del caràcter eminentment contextual de la producció artística, han de considerar la impossible universalitat i essència de les seves *qualitats*, n'han de reafirmar la seva irrenunciable no-exterioritat, i n'han d'esdevenir el seu dispositiu conversacional primer i fonamental: no esperar complicitat ni aportar interlocució, no connivència sinó convivència, no resignació sinó intercanvi, no col·lisió sinó col·lusió, no interpretar sinó completar, no desxifrar sinó intensificar, no dirigir sinó assumir, no efectivitat sinó afectivitat, no direcció sinó implicació, no expressió sinó crítica, no descripció sinó implicació, no juxtaposició sinó interacció, no cohabitació sinó integració, no multiculturalisme sinó transculturalisme, no política sinó acció, no esdeveniment sinó reconeixement, no integració sinó dissolució, no tolerància sinó diferència, no biografia sinó experiència.

Manel Clot (1999): "Ficcionalitzacions de la (sub)cultura juvenil. Art visuals, principi de realitat i polítiques de veritat". *Hipertronix. Algunes figures de la cultura juvenil.* EACC. pp. 24 – 32

(...) Com resoludament posava de manifest fa ja algun temps un dels creadors *emergents* més destacats de la nostra escena artística immediata, la complexitat de la idea està –i de fet, ha d'estar– estretament vinculada a la complexitat de la idea de món. Simple i planament. L'evident complexitat de l'art és necessitat –i es construeix–, i la insalvable complexitat del món es comprova –i s'assumeix. La producció artística contemporània –o, almenys, una bona part d'ella– intenta reflectir cada vegada més, i amb un major èmfasi, la situació que té lloc en els propis àmbits de l'existència i de l'experiència de les persones, convertint-la d'aquesta manera en una espècie d'escenificació d'ella mateixa: i a més es tracta d'una experiència, no ho hem d'oblidar, occidental, cosmopolita, urbana i tardocapitalista, amb un peu ancorat en el consumisme immediat més voraç, i un altre en alguns àmbits *culturals* que ens resulten certament forans o, almenys, allunyats, la qual cosa ens du a pensar que algunes mirades postcolonialista també adquireixen una presència cada vegada major i més important, en uns moments en què una certa idea de configuració del món més actual sembla que haja de passar per globalitzacions, mundialitzacions i homologacions *internacionals* de tot caire (...). I tot això, que habitualment s'havia mostrat des d'uns paràmetres intel·lectuals associats al pensament social i a la reflexió més teòrica i més elaborada, ha experimentat també darrerament una fortíssima projecció des d'uns terrenys tradicionalment considerats més populars i lleugers o, si ho voleu, fins i tot populistes, és a dir, tots aquells territoris els eixos conceptuals dels quals provenen directament de l'esfera de la política popular, de la cultura de masses i, en un cert sentit, també –si és que realment podem parlar en aquest termes– de la cultura juvenil o, potser, i per enfocar-ho amb més propietat, de les subcultures juvenils (...).

Si en aquests darrers temps tantes voltes hem estat donant a la idea d'un plausible "nou planeta juvenil" –i sobretot en el terreny de les músiques electròniques, d'una maner bastant similar a com immediatament abans "allò jove" s'havia constituït

també en una espècie de centralitat recurrent pel que fa al territori de les arts visuals, no ha estat només pel que fa a uns àmbits musicals més o menys recents o a unes intervencions creatives notablement *expandides*, acompanyats d'uns comportaments, conductes i sistemes relacionals, interpersonals o no, considerablement innovadors o *distints*. Encara que, ben mirat, d'altra banda, quina altra cosa poden –o deuen– fer el món i l'escena de l'art sinó expandir-se, ampliar-se, difondre's cap a uns altres territoris que el pugen rescatar d'aquest excessiu grau d'autonomia modern que sembla conduir-lo cada vegada més irremissiblement cap a una desesperada autorreferencialitat, a vegades numantina, autista i ahistòrica, afanyada només a preservar els seus privilegis classistes i a consagrar els seus mecanismes de supervivència econòmica (...). Són aquests uns àmbits, cal dir-ho tot, on s'estan duent a terme avui mateix algunes de les renovacions conceptuals i formals més importants –i no tots de manera conscient i deliberada- i més *deconstructives* que ha conegut cap terreny artístic durant les darreres dècades de la producció cultural occidental: la reproductibilitat, els remixos, el mestissatge, les interrelacions, la dissolució o el qüestionament radical del concepte de paternitat, la caiguda del virtuosisme i de la manufactura, la reproducció, la còpia, l'originalitat, la rebel·lia comportamental, els préstecs de tota classe (...), la distribució i el control de les obres, la identificació amb marques i logotips, l'ocupació d'uns altres canals i enregistraments mediàtics en massa, la reconsideració de la rapidesa del consum, la requalificació de l'espectador o l'ús sense prejudicis i en massa de les possibilitats tecnològiques, per anunciar només alguns dels factors més visibles en el territori de les músiques actuals, però l'efecte dels quals sembla expandir-se també cap a uns altres sectors de la producció cultural contemporània, tradicionalment més pocs inclinats a un cert tipus d'innovacions o canvis."

Manel Clot (2001): "Expectativas de transformación en las prácticas artísticas contemporáneas". EINA. *Postgrau: Gèneres d'exposició. Processos i formats*

(1. Relaciones afectivas y esfuerzos de socialización)

(...) > Otorguemos importancia a los espacios abiertos, a la configuración y/o ocupación de circuitos no artísticos, a los *sitios* y a los *no-sitios*, interiores y exteriores, físicos y virtuales, duraderos y efímeros, personales y colectivos, conscientes y simbólicos, estructurados y subalternos, comprensibles y herméticos, individuales y sociales, activistas y agentes

> Prácticas artísticas contemporáneas (también) como nuevos sistemas relacionales capaces de establecer más redes horizontales (*rizomáticas*, menos jerárquicas, ramificadas, flujos y redes) de diálogo crítico y transversalidad operativa

> Prácticas artísticas contemporáneas como desviación social del deseo, como (posible) recurso metodológico abierto, y como dispositivo de intensa actividad relacional que trasciende simplificaciones iconográficas o apropiaciones icónicas

> Toda práctica artística *expandida* como zona de aparición y recepción y *ampliada* en sus recursos escénicos y visuales conlleva el riesgo de ser visualizada más fácilmente (sólo) en tanto que escena mixta de trabajos y operaciones, pero más difícilmente visibilizada en tanto que práctica artística propiamente dicha

>Prácticas artísticas, múltiples e híbridas, como contribución a la reconsideración del orden social, de las relaciones afectivas, de las condiciones de trabajo, de ls condiciones de trabajo, de los agentes implicados, de los roles a desempeñar

> La inminencia de institucionalización de algunos ámbitos *subculturales* puede convertirlos en un mero registro descriptivo o iconográfico más, un simple repertorio temático, formalista y vacío

> El activismo social se está manifestando de muchas maneras, tanto en la esfera pública como en lo individual: trasciende su reducción nominalista (...)

> La propia práctica y condición de lo subalterno establece a su vez las normas de la ortodoxia hegemónica, y viceversa, necesariamente

> Las prácticas artísticas contemporáneas suscitan un incremento inaudito de producción, distribución y difusión de los trabajos, muy por encima de las necesidades expositivas consideradas normales o habituales

(2. notas, ideas, apuntes)

> Prácticas artísticas contemporáneas (como concepto más amplio), ya no una mera práctica del arte

> Zonas creativas de confluencias e intercambios, interzonas, transversalidad, transdisciplinariedad: creciente importancia de los estudios de la cultura visual y de loes estudios culturales

> Nuevos marcos relacionales de trabajo

> Transformaciones notables en el esquema secuencial habitual del circuito artístico: las prácticas artísticas como un conjunto

(tejido) complejo, con ingredientes inseparables, no aislables ni analizables separadamente (...)

Manel Clot (1998): “Una proposta de col·lecció per a Granollers”. F. Guntín (ed.): *L’art contemporani des de l’àmbit local. Eines per al disseny i la gestió dels programes d’arts visuals.* pp. 114-116. Diputació de Barcelona

“En vista que les enormes llacunes del fons impedien qualsevol intent per esmenar-ho en cap direcció, s’opta per la via d’una proposta que fos innovadora, arriscada –per què no dir-ho–, compromesa amb un notable esperit de la contemporaneïtat, i que signifiqués una mena de començar de zero pel que fa a la resta de continguts del museu.”

“(...) La col·lecció contemplava el temps present en la seva més àmplia accepció: escultura catalana actual, és a dir, obra de joves artistes, la consolidació dels quals s’estava esdevenint en aquells moments i de manera progressiva però imparable –al cap de gairebé deu anys els resultats d’això estant prou a la vista–, treballs involucrats amb la idea àmplia de les tres dimensions, i treballs recents o molt recents, independentment que haguessin estat exposats prèviament o no. No es van tenir en compte, doncs, els segments històrics representats al fons del Museu ni els buits que això comportava, i s’engegà una línia nova i diferent, cohesionada, amb perspectiva de futur, vocació de present i voluntat d’incidir directament –i també en l’àmbit de la reflexió teòrica– en totes les qüestions relatives a allò que és i hauria de ser una col·lecció d’art contemporani en una ciutat mitjana (...).”